

ĐỊNH HƯỚNG NGHIÊN CỨU KHOA HỌC THỐNG KÊ NĂM 2008

Nguyễn Văn Đoàn^(*)

Nghiên cứu khoa học trong những năm gần đây của Tổng cục Thống kê đã tập trung chủ yếu vào một số lĩnh vực, như: Tiếp tục nghiên cứu hoàn thiện hệ thống chỉ tiêu thống kê và cải tiến phương pháp thu thập số liệu, nhằm nâng cao chất lượng số liệu thống kê phục vụ thiết thực cho công tác quản lý của nhà nước và từng bước hội nhập quốc tế; chuẩn hoá các thuật ngữ thống kê; cải tiến và bổ sung các bảng danh mục cho phù hợp với điều kiện thực tế, đáp ứng yêu cầu đổi mới và hội nhập quốc tế; đẩy mạnh nghiên cứu ứng dụng toán học và công nghệ thông tin trong công tác thống kê; phân tích và dự báo thống kê; kết hợp giữa nghiên cứu lý luận với ứng dụng thực tiễn trong công tác thống kê; nghiên cứu ứng dụng công nghệ thông tin vào các nghiệp vụ thống kê... Kết quả nghiên cứu đó hỗ trợ tích cực cho việc ban hành các văn bản quy phạm pháp luật trong lĩnh vực thống kê. Một vài ví dụ điển hình, như: Luật Thống kê đã được ban hành theo Luật số 13/2003/L/CTN ngày 26/6/2003 của Chủ tịch nước; Hệ thống chỉ tiêu thống kê quốc gia đã được ban hành theo QĐ số 305/2005/QĐ-TTg ngày 24/11/2005 của Thủ tướng Chính phủ; Hệ thống ngành kinh tế Việt Nam năm 2007 được ban hành theo QĐ số 10/2007/QĐ-TTg ngày 23/01/2007 của Thủ tướng Chính phủ; Từ điển Thống kê Việt - Pháp - Anh đã được biên tập thành sách và xuất bản năm 2007; Sử dụng hệ

thống chỉ số giá thay cho Bảng giá cố định để tính một số chỉ tiêu thống kê theo giá so sánh (QĐ số 840/QĐ-TCTK ngày 30/7/2007 của Tổng cục trưởng Tổng cục Thống kê. Đồng thời là tài liệu để tham khảo, tra cứu, vận dụng vào công tác giảng dạy, trong thực tiễn công tác thống kê,

Năm 2008 và một số năm tiếp theo hoạt động nghiên cứu khoa học thống kê một mặt sẽ tiếp tục nghiên cứu một số nội dung thuộc các lĩnh vực nói trên, mặt khác cần triển khai nghiên cứu một số đề tài lớn hoặc nghiên cứu theo chuỗi nhiều đề tài nhằm: Giải quyết một số vấn đề nổi cộm trong công tác thống kê hiện nay, như: Vấn đề chênh lệch số liệu giữa địa phương và trung ương; đánh giá chất lượng cuộc điều tra; củng cố và hoàn thiện thống kê bộ ngành... Và tiếp cận một số lĩnh vực thống kê mới (ứng dụng công nghệ thông tin để truyền tải thông tin thống kê vào tri thức của con người; đo lường sự tiến bộ xã hội...)

Vấn đề chênh lệch số liệu giữa địa phương và trung ương diễn ra khá phổ biến từ nhiều năm nay và khoảng cách ngày càng bị nới rộng là một trong những vấn đề nổi cộm nhất hiện nay. Điển hình là sự chênh lệch số liệu về Tổng sản phẩm quốc nội (GDP) giữa toàn quốc với các tỉnh, thành phố. Tốc độ tăng trưởng GDP theo giá so sánh năm 1994 của hầu hết các tỉnh, thành phố đều cao hơn tốc độ tăng trưởng chung của cả nước. Về số tuyệt đối, chênh lệch số

^(*) Quyền Viện trưởng Viện Khoa học Thống kê

liệu GDP giữa cả nước với các tỉnh, thành phố diễn biến phức tạp hơn. Chẳng hạn, xem xét số liệu GDP giai đoạn 2001 - 2006 cho thấy, GDP tính theo giá thực tế, cả nước cao hơn 64 tỉnh, thành phố cộng lại trong các năm từ 2001 đến 2003, nhưng từ năm 2004 đến 2006 thì ngược lại, GDP toàn quốc thấp hơn GDP các tỉnh cộng lại. Về dân số cũng có tình trạng chênh lệch số liệu giữa trung ương công bố với số liệu của một số tỉnh, thành phố; số liệu dân số được sử dụng ở một số tỉnh, thành phố thường cao hơn số liệu dân số đó báo cáo và được sử dụng ở Trung ương. Một số nghiệp vụ thống kê khác, như thống kê công nghiệp, thống kê thương mại, dịch vụ, thống kê nông, lâm nghiệp và thủy sản... cũng có hiện tượng chênh lệch số liệu giữa trung ương và địa phương. Tình trạng chênh lệch số liệu này cũng xảy ra giữa cấp tỉnh, thành phố với cấp huyện, quận, nhưng ở mức độ và qui mô khác nhau.

Năm 2008 sẽ bố trí đề tài lớn triển khai thực hiện trong vài năm và một số đề tài về tình xoay quanh đề tài lớn để tập trung nghiên cứu tìm ra các nguyên nhân chênh lệch số liệu và đề xuất các giải pháp khắc phục. Thực hiện đề tài này, ngoài lực lượng ở Tổng cục, còn phải phối hợp với các địa phương, một số bộ, ngành và doanh nghiệp, nhất là những doanh nghiệp kinh doanh và hạch toán toàn ngành (sản xuất và phân phối điện, ngân hàng, bảo hiểm, đường sắt, viễn thông...) nhằm đưa ra các kiến nghị để giải quyết dứt điểm vấn đề chênh lệch số liệu giữa trung ương và địa phương.

Phân tích đánh giá chất lượng một số cuộc điều tra cũng là vấn đề cần được ưu tiên nghiên cứu trong thời gian tới. Hai nghiên cứu điển hình về vấn đề này đó được thực hiện (Đánh giá sai số trả

lời trong VHLSS 2004; và đánh giá về tính hợp lý của kết quả của một số biến được lựa chọn trong điều tra doanh nghiệp hàng năm)⁽¹⁾ là những tài liệu tham khảo khá tốt phục vụ nghiên cứu, đánh giá chất lượng cuộc điều tra. Năm 2008 trở đi cũng sẽ có những nội dung nghiên cứu tương tự như 2 nội dung nghiên cứu nói trên và tiến hành kiểm định mẫu điều tra của một số cuộc điều tra mẫu đó được thực hiện để đánh giá chất lượng mẫu điều tra.

Theo quan sát của chúng tôi, tình trạng khá phổ biến hiện nay là mỗi đơn vị nghiệp vụ (ở Tổng cục là các vụ, ở Cục Thống kê là các phòng) đều thực hiện “trọn gói” từ A đến Z cuộc điều tra mẫu, trong đó có khâu thiết kế mẫu điều tra, nhưng trong các tài liệu hướng dẫn điều tra đều không thể hiện các thông số cơ bản về mẫu điều tra, nhất là khoảng tin cậy hoặc sai số mẫu và không được kiểm soát bởi một đơn vị độc lập nào⁽²⁾. Kiểm định lại mẫu điều tra sẽ chỉ ra những hạn chế về mẫu điều tra đó ảnh hưởng đến chất lượng cuộc điều tra như thế nào, trên cơ sở đó đề xuất biện pháp khắc phục cho các cuộc điều tra tiếp theo nhằm nâng cao chất lượng thiết kế mẫu nói riêng và chất lượng điều tra nói chung. Đây sẽ là một nội dung nghiên cứu thường xuyên. Các thông số về mẫu điều tra được phổ biến đồng thời cùng với kết quả điều tra sẽ là yêu cầu bắt buộc đối với các đơn vị tổ chức điều tra. Để thực hiện được nghiên cứu nói trên cần phải có sự phối hợp chặt chẽ của các đơn vị có liên quan ở cấp Tổng cục cũng như ở cấp Cục Thống kê, đặc biệt là các đơn vị chủ trì các cuộc điều tra mẫu.

Vấn đề củng cố và hoàn thiện hệ thống thống kê bộ, cơ quan ngang bộ, Tòa án nhân dân tối cao, Viện kiểm sát nhân dân tối cao (gọi chung là thống kê bộ) cũng đang là vấn đề bức xúc hiện nay. Luật Thống kê có hiệu

lực từ năm 2004, theo đó, thống kê bộ nằm trong hệ thống tổ chức thống kê nhà nước; trong 274 chỉ tiêu trong hệ thống chỉ tiêu thống kê quốc gia có khoảng 160 chỉ tiêu phân công cho thống kê bộ chịu trách nhiệm thu thập và báo cáo (QĐ số 350/QĐ-TTg), nhưng đến nay có bao nhiêu bộ đó củng cố và hoàn thiện được tổ chức thống kê thuộc bộ. Mô hình tổ chức thống kê bộ như thế nào? Vụ, phòng, ban hay trung tâm thống kê? Chức năng, nhiệm vụ của thống kê bộ? Các sản phẩm cụ thể của thống kê bộ? Quan hệ giữa thống kê bộ với Tổng cục Thống kê, giữa thống kê sở với Cục Thống kê như thế nào về luồng thông tin đầu vào từ đơn vị cơ sở...? Các câu hỏi tương tự như vậy đối với thống kê sở, ban, ngành ở cấp địa phương. Nghiên cứu cơ sở lý luận và căn cứ thực tiễn củng cố và hoàn thiện tổ chức thống kê bộ là một vấn đề khá lớn và phức tạp, nó không chỉ là vấn đề trong nội bộ ngành Thống kê mà là vấn đề chung của các bộ, ngành và của chính phủ. Vấn đề này không thể nghiên cứu trong 1 năm mà cần phải nghiên cứu và thử nghiệm trong vài năm với sự đóng góp nguồn lực của ngành Thống kê và các bộ ngành liên quan. Tổng cục Thống kê sẽ bố trí một đề tài lớn và một số đề tài vệ tinh được triển khai thực hiện từ năm 2008 nhằm nghiên cứu và đề xuất hướng hoàn thiện thống kê phù hợp với từng bộ ở cấp trung ương và từng sở ở cấp địa phương.

Ứng dụng công nghệ thông tin để chuyển tải thông tin thống kê vào tri thức mọi người là lĩnh vực cần được ưu tiên nghiên cứu trong thời gian tới. Hiện nay, ở các nước đang phát triển nói chung và ở Việt nam nói riêng, việc ứng dụng công nghệ thông tin trong lĩnh vực thống kê mới

chỉ dừng lại ở quá trình sản xuất số liệu thống kê (xử lý, tổng hợp, xây dựng cơ sở dữ liệu...), nhưng đối với các nước phát triển, ứng dụng CNTT để truyền tải thông tin thống kê vào tri thức mọi người là một trong 4 trụ cột sẽ được phát triển trong thời gian tới của Dự án toàn cầu của Tổ chức Hợp tác kinh tế và phát triển về đo lường và thúc đẩy sự phát triển của xã hội⁽³⁾. Chúng ta “đón đầu” nghiên cứu và phát triển theo hướng này sẽ không chỉ có ý nghĩa làm cho thông tin thống kê có hiệu quả hơn và Thống kê Việt nam theo kịp với Thống kê của các nước phát triển, mà còn có ý nghĩa to lớn là thống kê đóng góp vào sự phát triển tri thức của nhân loại.

Đo lường và thúc đẩy sự tiến bộ xã hội của quốc gia đó được cơ quan thống kê của nhiều nước trên thế giới nghiên cứu, thực hiện. Nghiên cứu phương pháp luận cũng như kinh nghiệm của các nước về lĩnh vực này là hướng nghiên cứu của Thống kê Việt Nam trong thời gian tới nhằm hình thành cơ sở lý luận và căn cứ thực tiễn về đo lường sự tiến bộ xã hội của Việt Nam. Phát triển hướng nghiên cứu này sẽ không chỉ có ý nghĩa đối với sự hòa nhập của Thống kê Việt Nam vào Thống kê khu vực và quốc tế mà còn có ý nghĩa rất lớn về mặt xã hội.

Tóm lại, ngoài các lĩnh vực chúng ta đang tiến hành nghiên cứu, như: hoàn thiện các hệ thống chỉ tiêu thống kê và cải tiến phương pháp thu thập số liệu; chuẩn hoá các thuật ngữ thống kê; cải tiến và bổ sung

(Tiếp theo trang 16)

ĐỊNH HƯỚNG NGHIÊN CỨU.....(Tiếp theo trang 3)

các bảng danh mục; đẩy mạnh nghiên cứu ứng dụng toán học và công nghệ thông tin trong công tác thống kê; phân tích và dự báo thống kê... Từ 2008 trở đi sẽ tập trung một số đề tài lớn hoặc một chuỗi đề tài để nghiên cứu một số vấn đề nổi cộm hiện nay, như: Chênh lệch số liệu giữa trung ương và địa phương; hoàn thiện thống kê bộ (sở); phân tích, đánh giá chất lượng cuộc điều tra; đồng thời tiếp cận nghiên cứu một số lĩnh vực mới, như: ứng dụng công nghệ thông tin để chuyển tải thông tin thống kê vào nhận thức của con người; đo lường và thúc đẩy sự tiến bộ xã hội.

Chú thích

(1). Yahya Jammal, Bỏ cỗ của Dự ỏn 00040722 “Hỗ trợ Giảm sỏt Phỏt triển Kinh tế - Xỏ hội” của GSO/UNDP/DFID, Tổng cục Thống kê, Hà Nội.

(2). Nhiều nước, cơ quan Thống kê có bộ phận chuyên thực hiện chức năng thiết kế mẫu điều tra cho các đơn vị khác tiến hành điều tra.

(3). Diễn đàn thế giới lần thứ 2 về Thống kê, Tri thức và Chính sách do Tổ chức Hợp tác kinh tế và phát triển (Second OECD World Forum on Statistics, Knowledge and Policy) tổ chức tại Istanbul, Thổ Nhĩ Kỳ từ ngày 26 - 30/7/2007 đó đưa ra 4 trụ cột cần tập trung phát triển trong thời gian tới là: (i). Nghiên cứu thống kê; (ii). ứng dụng CNTT để truyền tải thông tin thống kê vào tri thức nhân loại; (iii) Tuyên truyền vận động; và (iv). Xây dựng thể chế.

Diễn đàn này có hơn 1000 đại biểu đến từ 120 nước, hơn 200 người trình bày và tham luận, trong đó có một số là nguyên thủ quốc gia, nguyên thủ tướng và người đứng đầu cơ quan thống kê của khối EU và nhiều quốc gia khác. Việt Nam có 2 đại biểu tham dự là Phó tổng cục trưởng Nguyễn Bích

Lâm và Q. Viện trưởng Viện KHTK Nguyễn Văn Đoàn■